

1) The Lieberman Clause added to the k'subah

דאן יסיק אדעתא דחד מינהון לנתוקי נישואיהון או אן איתנתוק נישואיהון בערכאות דמדינתא דיכול דין או דא לזמנא לחבריה לבי דינא דכנישתא דרבנן ודבית מדרשא דרבנן דארעתא דקיימא או מאן דאתי מן חילה וליצותו תרוייהו לפסקא דדיניה בדיל דיכלו תרוייהו למיחי בדיני דאורייתא.

2) Attack on Lieberman Clause

שו"ת ציץ אליעזר חלק ה פתיחה פרק ז

על הכתובה הקונסרבטיבית

נשאלתי לחות את דעתי על הכתובה הקונסרבטיבית באמריקה. והמציאו לידי מודפס דבר התוספת שהוסיפו על הכתובה המקורית בזה הלשון:

וצבי מר... בר... חתן דנן ומרת... ברת... דא למשבק דין לדא ודא לדין למנהג כל יומי חייהון באורחא דאורייתא כהלכות גוברין יהודאין. וצבי ברעות נפשיהון ואסכימו לקבלה על נפשיהון בית דינא דכנישתא דרבנן ודבית מדרשה דרבנן דארעתא דקיימא, או מאן דאתי מן חילה, היך רשו יחידאה לאלפא יתהון למיזל באורחא דאורייתא ולמרחם ולאוקרא דין לדא ודא לדין כל יומי מיגד נישואיהון. וקבילו על נפשיהון כל חד מנהון לארשאה לחבריה לזמנא יתה לבי דינא דאיכר מן עילא, אן יתרמו תגרא ביניהון בדיל דיכול למיחי כל חד דירעי מנהון בדיני דאורייתא כל יומי חייהו. וארשו לבי דינא דאיכר למרמא פיצויין, על כל חד מנהון, אן לא יצבי למיזל קדמוהי בדינא או אן לא יצבי לצייתא לפסקא דדיניה.

אחרי עיון יסודי בנוסחא הנ"ז השבתי לשואלי הדברים דלהלן.

לפי דעתי צדקה מאד אגודת הרבנים באמריקה שיצאה חוצץ במלחמת תנופה נגד הכתובה המתוקנת בהוספת יתר כנטול דמי על הנוסחא המקורית אשר המציאו בקהלם ובסודם אסיפת הרבנים המשתמרים. כי כתובה מסוכנת היא מכל המובנים, וכאשר אפרט בע"ה בהמשך דברי אחת לאחת.

אמנם ידעתי גם ידעתי מהרבה והרבה שינויים שנעשו במשך הדורות בנוסחאות הכתובה מסביב לתנאי הממון שבין הזוג וחיוזוק קשר הנאמנות והיחס ההדדי שביניהם, הכל כפי ראות עיני בית דין המדינה והעיר לפי המקום והזמן. גם אין דבר המעכב לפי ההלכה בפני הזוג מלהכניס מיני תנאים כספיים משלהם בכתובה, וישנן על כך כבר גם תקנות טוליטלה שו"ם סלוצק אלג'יר וכדומה.

אולם מאידך גיסא בשום פעם עוד לא ניסו [המכוון שלא נעשה שום ניסיון לכך ע"י חכמי התורה האמיתיים] לגעת בעיקר העיקרים של קדושת הנשואין התופס מקום מרכזי בכתובה. ועלינו לדעת שאם קול המון כקול שדי בהכרעת פקפוקים לאמיתיות דברים וקביעת מסגרת מתאימה להם, על אחת כמה שהדבר כך בהכרעת דירבון ההנהגות בתלם ההלכה אצל מנהיגי רבני הדורות המכוונים מעשיהם לשם שמים, ויודעים המה תמיד ליאות - דבר להבחין בין קול ענות גבורה לבין קול ענות חלושה או בין קול ענות סתם בלי קביעת מטרה, כי אם לשם מטרה עצמית של עקירה וסתירה בלבד. וזאת בהיותם מחוננים בחוש והרגשה עדינה שזכו בה במתנת סוד ד' ליראיו להבחין תמיד בדק מן הדק, עד שלהעומדים מרחוק קצת לכאורה אינו נבדק, כל ענין חדש שצץ ועולה על הפרק בעולם היהדות, ולעמוד על שורש היותו וסיבת תולדתו, ומתוך כך להריח בחוש נשמתי עמוק אם לא טמון בחובו איזה שורש פורה ראש ולענה אשר בקרב הימים יציץ ויפרח לרוע ויוציא פירות באושים, ויהפך לרועץ ולרקב לבית ישראל. ולבי אומר לי, שגם מקרה דנן הוא המשך של הליכה בדרכים המסולפות שנקטו בהן הרבנים המתחדשים בעשרות השנים האחרונות, אשר לכאורה היה רוממות אל בגרונם, ובפיהם ובשפתם כבדו את ד' ותורתו, וחשדו מתחילה את הרבנים שיצאו נגדם בחרב פיפיות בקנאות מופרזת. אבל בסופו של דבר הופיע כנוגה צדקם, ונתגלה קלונם של הרבנים המתקנים ברבים, ונופצו לרסיסים כל תכניהם ההרסניים מול חומת היהדות הבצורה. וגם אלה שברוב תמימותם או אויליותם נתפתו מראש בחלקלקות לשונם ללכת אחריהם שולל, עזבו אותם בסוף לאנחות, והוגי התיקונים נרשמו בדפי ההיסטוריה הישראלית כמובדלים לרעה לחרפות ולדראון עולם.

הבה נחשובה קצת על מהות ההוספה בכתובה ומשמעותה.

כל מי שעין בוחנת לו מבחין לקרוא בין השיטין של ההוספה, כי המטרה בתוספת זאת היא לא בעיקר בגלל זה אשר לנגד עיני מתקני התקנה עמדה הדאגה הגדולה והחרדה העמוקה לקיומה של התורה ושמירת מצותיה, או מניעת יסורי עגונות ומיעוט פסולי משפחות בישראל, אלא לנגד עיניהם עמדה בעיקר מגמת הפנייה העצמית, כיצד ובאיזה דרך יוכלו להרים את קרן כבודם בתור רבנים וללכוד במצודתם רבנים צעירים שלא הציבו עוד דרך בחיים הציבוריים, ובמה יעלה בידם להבליט את אישיותם לעשות רושם כלפי ההמונים שיכירו וידעו שרק בקרב ארגונם ימצאו את אותה האינסטנציה הרבנית המוסמכת, ולכן נפלו על המציאה הגדולה של חידוש התוספת בנוסחא הכתובה ככתבה וכלשוונה כפי שהעלוה על השלחן לפנינו, אשר מכל שורה ממנה מריח ריח הגיאות וההתנשאות כאילו המה אדוני הארץ האמריקנית ואך בידם נמסר כביכול המונופול על הדת ללמד תועים בינה ללכת באורחא דאורייתא. ובקרבם ישימו ארבע לרכוש להם עי"כ עוז ואומץ לנגח את הרבנים האורתודוכסים, גדולי התורה והיראה האמיתיים לשים אותם לאל, ובמשך זמן גם להפיק זממם ומטרם הנכספת, שהיא - לנגח בקרני ראם של תקנות מפוצצות אשר

יבתרו על ידם את חוקי התורה ומשפטיה לרסיסי אברים, כאות נפשם ורצונם, כאדם העושה בתוך שלו באין מפריע, ולפוצץ את בית ישראל לרסיסים.

מכאן המקור לתארי הכיבודים הגדולים שלקחו לעצמם בשמות כה מפוארים של בית דינא דכנישתא דרבנן ודבית מדרשה דרבנן דארעתא דקיימא, כדי לעשות רושם על הקורא הפשוט כאילו שיה ושיג לו עם רבנים מובהקים מיסטוריים ממשכי השלשלת האמיתיים של אותם המרנן ורבנן חבורתא קדישתא די בארעא דישראל ודי בבבל, ודיינא דבבא, שמזכירים אותם בסילודים מדי שבת בשבתו בתפלת היקום פורקן.

וניתן לחשוב כי משום כך בחרו גם חבר המתקנים לנסח כל דבר התוספת בארמית מובהקת שכזאת שאינה מובנת כלל עפ"י רוב לזוגות המתחננים שעבורם תוקן זה בעיקר, גלל כן כדי להטעותם לחשוב כאילו לפניהם ענין רם ונישא מלא רוזי דרזין. אין זאת כי אם כל קבל די רמות רוחא יתירא דהוית בהו של מתקני הכתובה קחזינא הכא.

ותמה תמה אקרא איך יוכלו עוד כאלה יחיד או יחידים שעוד יד להם פחות או יותר בחכמת התורה להסכים על מסירת ענינים העומדים ברומו של עולם היהדות בידי מוסד פרוביזורי של שם בלי בן המכונה כנישתא דרבנן מבלי לדעת זהותו ופרצופו האמיתי, ומה שמתרחש מאחוריו, ועל אחת כמה בידי אמאן דאתי מן חיליה (ככתוב בדבר התוספת), אשר קרי! ריפורמיים וחצי ריפורמיים שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם ולא מוצאים ידיהם ורגליהם גם בענינים היותר קלים בהרבה מעניני טיב גיטין וקדושין שהוזהרנו עליהם מפי חז"ל באזהרה חמורה, שכל מי שאינו יודע בטיבם לא יהא לו עסק עמהן, ועוד להסכים עליהם שישמשו לזוגות המתחננים באמריקה עליהם ועל זרעם בתור סמכות יהודית רשות יחידאה אשר יכוונו בין הזוג האורחא דאורייתא כפי הבנתם וכאות נפשם לשבט או לחסד באין אומר השב. ונשאלת השאלה המרה: האם לא ערבך ערבא צריך על האלפא למיזל באורחא דאורייתא?

האם מתקני התקנה בעצמם אינם יודעים שכל דבר התוספת היא למעשה עורבא פרח ואין בזה באופן חוקי ממשלתי משום תקנה כלל, ולא יועיל כל זה נגד הפרוצים והפרוצות, ובמחזי יד ויכולו לבטל כל תוקף חוקי מההתחייבות הזאת שחתמו ביודעים ובלא יודעים על הוספה סתמית זאת שהוכנסה בכתובה על החיים העתידיים להיות ולהתהוות ביניהם לבין בן או בת זוגם מבלי שפורט כלל פרטי הענינים הממשיים ושישנם בעולם שיכוון עליהם דבר ההתחייבות? אין כאן איפוא אלא מצב מגוחך של דיינא דחצצתא ודינר אוסר דינר מתיר וכו' וד"ל.

מה נאמר שיש תקוה ובטחון כי המצא ימצא הכח הצבורי הגדול אשר ישקיע עמל ומאמץ ויעלה בידו להביא לידי מתן תוקף משפטי להתחייבות הדדית זאת שתוכנס בכתובה היהודית. אם כך הדבר! הרי נעמוד בהרבה מקרים לפני בעיות גדולות של גיטין מעושים אשר חשש ממזרות בהם, כאשר יטפל בזה בית דין דלא גמיר ולא שימש ככל הצורך, כי נדירים המקרים - ובכל אופן לא תדיריים - אשר בהם כופין עפ"י הדין את הבעל לנתינת גט, ובכאן יוצא כי מגישים מראש על מגש בסיטונות וכידי רחבה את דבר הכפיה, בהתנות מראש על הטלת פצוים מצד הבית דינא דכנישתא דרבנן על כל אחד מבני הזוג כשלא ירצה לציית לפסק דין שיצא עליו מהם נגדו ביום מן הימים, שזה כולל בודאי - ואולי בעיקר - גם אם יצא פס"ד של גירושין נגד הבעל (ואין ברצוני להכנס בכאן במשא ומתן הלכתי בדבר כפיה בדרך ברירה וסוגיו, כי מיותר הדבר בנוגע לנידוננו), ומי אשר גישה לו אפילו במידת מה אל דברי רבותינו הפוסקים רוא"ח ז"ל יודע עד מה חרדו ורטטו מדי הגיעם לדון בהלכה גדולה זאת של חששא לגט מעושה, ולכן כל העוסק בזה מן ההכרח שיראתו תהא קודמת להכמתו.

עוד זאת! לי ברור הדבר שגם הרבנים המשתמרים יודעים הדבר שכל דבר התוספת המשונה הזאת כשלעצמה תביא מעט מאד מן התועלת לענין הנזכר בה, אלא מאי? בקרב התוספת הזאת חבוי במלתחתה התחכמות וערמומיות להגיע בסופו של דבר [אם חלילה יופק זממם זה לפלוש הדרך להכנסת דבר התוספת] להוציא לפועל בדלת האחורית מחשבת - און אשר חשבו כבר אי פעם וניסו ללא הצלחה לגשם אותה, והוא ענין הכנסת תנאי בנשואין בתוך הכתובה, וזאת אחרי אשר נוכחו בזמנו כבר לדעת כי באופן ישר לא יעלה הדבר בידם ויתקלו בקיר אטום. ועל זה מוטלת החובה הקדושה עלינו לקדם את פני הרעה הנשקפת, ולצאת כנגד חורשי המזימה מזוינים במקלנו ובתרמילנו בכל תוקף ועוז, כאשר עשו כן גדולינו זה כמה פעמים כאשר קמו מדי פעם בדור האחרון חבר מחריבים המתמרים לכנות א"ע בשם רבנים, ומפני שעשו את הדבר לשם שמים הרי קוים בהם הסתירת זקנים בנין וחפץ ד' הצליח בידם למלא את פי המתפרעים מים, ויצאו בעטרת נצחון בגדירת כל הפירצות ובעקירה מן השורש הנגע שהתחיל להראות בבנין בית ישראל, וכבר יחדתי בע"ה את הדיבור באריכות בנוגע לאין תנאי בנשואין בספרי שו"ת ציץ אליעזר חלק א' סימנים כ"ו כ"ז בראיות מכריעות לאי אפשרות הדבר מבחינת ההלכה, קחם משם.

קנצי למלי, בתקוה ובטחון שבמהרה תמלא כל הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים וכל בית ישראל מקטנם ועד גדולם ינהרו לבקש דבר ד' מפי שפתי כהנים אשר ישמרו דעת, וכדרשת חז"ל: אם מלאך ד' צבאות הוא יבקשו תורה מפיו וכו'.

תקון או הריסה

רעש גדול הסב החידוש שיצא מהחדר הקונסרבטיבי לעשות נוסח חדש בהכתובה ובעיקרו עוררה תגובה רבה סמכות בית דין שלהם בעניני אישות וגירושין. וכבר הביעה אגודת הרבנים את דעתה בענין זה בהכנסיה השנתית זכך הסתדרות ואגוד הרבנים, שהדבר נאסר ומופרך ו"בית דינם" עלול להביא הרס בקדושת המשפחה ויהדות בכלל. וכאשר המחדשים מתיימרים, שרוצים בזה לגדור פרץ שבבעניני האישות שבמדינתנו, ולפי דבריהם מפריעים הרבנים החרדים מלעשות תקון — על כן עלינו לברר ולהבהיר הענין.

הנה אמנם כן פרץ נבעה בחומת האישות בישראל פה במדינה, מעשים בכל יום, שזוגות מתפרדים ב"ליגל דיווארס" ונכנסים בברית חדשה של נשואין אחרים בלי גט כדת משה וישראל. הרבה כאלה ששני הצדדים אין דורשים ג"פ לרגלי פריקת עולם מתומ"צ והרבה שצד אחד דורש ג"פ והצד השני ממאן, אם מפאת שנאה ונקמה, או מפני שרוצים לסחוט איזה סכום ממון מהצד השני. יש שמצדיקים מעשיהם בנמקם שמגיע להם חוב לפי דעתם, ויש שרוצים סתם להבנות ממון של הצד השני, בעקיפין.

ומזדמן תמיד שכשצד אחד ממאן בגט והשני נושא או נישאת בלי גט, אח"כ דורש צד הממאן את הגט, והדורש את הגט שמכבר, נהפך עתה לממאן. בין כה וכה מצויות הרבה נשים שמתעגנות על ידי הקלקול הזה, ומהן מתפרצות שנשאות באיסור א"א ומרבים ממזרים בישראל. ועל מדוכה זו יושבים תמיד הרבנים ושואלים ודורשים כדת מה לעשות לשמור על טהרת ישראל ? ולהציל בנות ישראל מעיגון.

והנה כידוע מתהלכות משפטי מדינות ארצות הברית קשה מאד לצד אחד להשיג דיווארס בלי הסכם צד השני, וכיון שכך הוא, לו חכמו השכילו לדורש ג"פ כדמ"ו, קודם שמסכימים על ליגל דיווארס היו משיגים זה בנקל. ואך הקלות וההפקרות גורמים שמתחילה אין דואגים כלל לגט כד"ת, אלא אח"כ כשנתקלים בעיכוב להנשואים החדשים, שדורשים גט כד"ת אז באים בקובלנא על הד"ת שאין בה דין לגרש ולהפריד אשה בלי רצון בעלה...

שנית, כרגיל הזוג שמתפרד משום שנוי הטבעים שביניהם, או משום חסרון פרנסה וכדומה, בלי שנאה וקנאה, לא קשה לאחד להשפיע על השני בענין גט, בפרט שהגט הוא נחוץ לשניהם. ואמנם לרוב גורמת קנאה ונקמה בזה שהאשה מושיבה את הבעל במאסר או שמתפרדת ממנו משום שמצאה נאה ועשיר ממנו או שהוא מצא אחרת, אז אף שמתפשרים על דיווארס, כשמגיע הדבר לגט כד"ת מתעוררת הקנאה והגט מתעכב וגורם עגון וג"ע.

הסגולות והעצות לתקן הקלקולים, המוטלות על הרבנים הן א) לפרסם בכתב ובעל פה, וביחוד למי שנוקק לדיווארס, לדאוג ראשית דבר להגט כד"ת, לעקור משורש את הטעות של הרבה שחושבים שהג"פ מזיק להדיווארס, או שאסור לסדר ג"פ קודם דיווארס כבר פסקו שופטים מומחים (כהשופט ראזאלסקי ע"ה ועוד) שאין עיכוב מצד חוקי המדינה מלעשות ג"פ קודם הדיווארס, ורק לכתוב בהפטור שע"פ חוקי המדינה זקוקים שניהם לדיווארס מדיני כחק. והרבה אשמים בזה עורכי הדין החפשים, ובלי ספק שע"י השתדלות ישרה אפשר בזה להשפיע עליהם, שכשנעשה הסכם על דיווארס יכניסו ענין הגט כד"ת בתוך ההסכם.

ועתה נבוא להצד המכאיב ביותר — הבגידה של אחד מהצדדים או משניהם (איהו בי קרי ואתתי' בי בוצינא) שלבד ההשחתה מצד עצמה הנה הקנאה המוצתת על ידי זה גורמת לעיכוב הגט — היש עצה למנוע ההפקרות במדינת החופש הזאת? ואמנם להישיר דרכי פורקי העול לגמרי לכאורה הוא מן הנמנע. אבל דאגתנו ביחוד היא על אלה המקושרים בחבלים או בנימים בדת, שגם עליהם עובר כוס ההרס, אף שרצונם חזק בגט, אבל אין בהם כח להתגבר ולכבוש יצר הנישואים כשסובלים כמה שנים מעגון. ולאלה בודאי שיש תקוה להשפיע עליהם גם בסוף בנוגע לג"פ כשהדבר מגיע למעשה...

ואמנם תקנה עיקרית הוצעה כ"פ בלשכת אגודת הרבנים, ודנים עליה, והיא להשתדל אצל הממשלה, שאלה המסדרים נשואים כדת משה וישראל לא יוכלו להתיר מאסרי אישותם עד שישגו ג"פ כדת מ"ו, והדבר אינו פוגע בקונסטיטוציה שנותנת חופש הדת; שמכיון שנתקשרו יחד כדמ"ו הרי הכירו צד אחד בשני שחי הוא ע"פ אמונתו, והליגל דיווארס לא יועיל לו כל עוד לא יושג ג"פ כדמ"ו. ואמנם אפילו יושג זה איננו נצולים מקלקול כ"ז שענין הג"פ ישלטו בו ידי הכל, שהרי מפורסם הוא שיש במדינה זו מהרסים שקורים גט לחספא בעלמא וע"ז צריך לקבוע ביד עליון שיאשר את הג"פ, ומובן שבהוה הכח הזה צריך להיות בידי אגוה"ר. זוהי התקנה שהוצעה מכבר ועתה היא חובת השעה ואם תעלה בידינו אז יצא יקר מזולל ותצמיח ישע לטהרת ישראל.

עתה נבא חשבון לדון על החדוש הזר של המתקנים אם יש בו ממש. הם מחדשים „שהחתן והכלה יתחייבו ללכת בדרך התורה ובכל תגרה המתהווה ביניהם

עליהם לסמוך על הבי"ד". והנה החיוב לשמור דרכי תוה"ק הוא על כל ישראל, בין שיחתמו על זה ובין שלא יחתמו. ואמנם יודעים אנו שחלק גדול אינו שומע וא"א לנו לכופם, וחתמתם ע"ז והתחייבותם לא תועיל כלום. וממה נפשך אם הבי"ד כחו יפה ע"פ דין והממשלה תעזרהו ותבעל הוא מאלה שכופין להוציא, או האשה מאלה שכופין להתגרש, א"צ להתחייבותם ואם אינם מחויבים ע"פ דין להתגרש אפילו ישיג כח מהממשלה הגט הוא מעושה שלא כדין ואינו גט. ואם הכונה היא שהבי"ד יחייבו את הצד האשם בקנס כסף גדול, שממילא יהי' מוכרח ליתן גט. הנה לבד שיש חשש עישוי גם בזה, הנה התחייבות סתמית אין כחה יפה שלא יוכלו הצדדים לחזור בהם, דפשוט שהיא בכלל אסמכתא. והא דקנו מידו מהני להציל מאסמכתא, הוא כשפוסק בדין או אפילו בפשרה הקרובה, אבל להתחייב על כל מה שיאמרו, נראה דאפילו למאן דסובר דקנין אתן מהני הכא לא מהני ומכ"ש להטוברים דאפילו בסתם פשרה מהני רק על חפץ ידוע (עיין רמ"א חו"מ סי' י"ב) ואם תאמר מה היוזק יצא מזה אם יחתמו ואם יתחייבו? הנה מכיון שאין בזה תועלת מצד עצמה מסתמא כונה אחרת טמונה בזה, וכאשר יודעים אנו מכבר השתדלות הקונטרבטיבים לעשות תנאי בנשואין, וכנראה לוטה כונה זו גם בזה. ולבד מזה שאין כאן תנאי כלל, ואמנם אפילו יעשו תנאי גמור כתנאי ב"ג וב"ר כבר נתברר ע"פ כל גדולי הדור בס' שנדפס ע"פ הגר"ח ע"ז צ"ל שאין תנאי בנשואין, הלכה ברורה היא ולא רק תקנה; ולפטור אשה בלא גט משום תנאי הוא היתר א"א לעלמא. והסברתי זה כ"פ שגדר הנשואין הוא לעכב האשה מלהיות לאחר, וגלוי לכל שאפילו לא יתקיים התנאי, אינם מסכימים להתירה לכל מעיקרא, אפילו בפרוצים, משום שהוא נגד הטבע והשכל, והם דברים שבלב כל אדם; ממילא אין התנאי על עצם הנשואין שלא יחולו, אלא הכוונה שבעת שירצו להפרד לא תצטרך גט. ותנאי כזה באומר הרי את מקודשת לי אלא שתצאי אח"כ בלי גט, הרי זה מתנה על מה שכתוב בתורה, הן אם היא בתורת תנאי והן בתורת שיור. ואין חילוק בזה בין כשר לפרוץ. ורק בביאה שלא בתורת נשואין שייך תנאי ובאקראי, ומה שחילקו בזה בין כשר לפרוץ הוא רק במקום שרק משום חזקת כשרות דנים להביאה שהוא ביאת קדושין, משום חזקה א"א עושה בב"ז, ובלא"ה היינו מחזיקים זה לזנות, אבל בעת נשואין רגילים שכל מהותם הוא שלא תהא לאחר, הקדושין ע"י הביאה חלין. אפילו בתנאי, והתנאי בטל. והתנאי שהנהיגו לפנים באח חרש או מומר, ל"מ אלא לענין זיקת יבום, וטעמא רבא איכא בזה ובארתי זה במק"א. ולפי התנאים שכתבו בזה היא בכלל דבר שאי אפשר במציאות בדור הזה.

ואם כוונתם של בעלי האסמבלי לפרסם ע"י זה בית דין שלהם, זו קשה כראשונה; הטובים שבהם היו אומרים שהסטיה שלהם מדרך המקובל היא בכונה

טובה להציל מה שאפשר להציל, אצל אלה שרחוקים לגמרי מהיהדות אבל הצעד המסוכן הזה עלול לעורר עיני העם ולהמשיכם בדרך הפקר בהסתה שהם הבייז והמנהיגים — בזמן שידוע שדרכיהם הם גשר רעוע העלול לפול למים הזידונים... זוהי תועבה וכל מי שיש בו ריח תוי"ש צריך לברוח מזה כבורח מאש ואבדון. ומודה ועוזב ירוחם.